

Дата: 23.09.22

Клас: 5-А (2 гр.)

Укр. мова

Вч.: Харенко Ю.А.

Тема: Активна й пасивна лексика української мови

Мета: дати відомості про активну й пасивну лексику, сформувані поняття про застарілі слова та неологізми, пояснити відмінність між архаїзмами та історизмами, витлумачити їхню роль та роль неологізмів у мовленні та особливості їхнього використання; формувати вміння визначати застарілі слова в реченнях і текстах, удосконалювати навички користування словниками, збагачувати словниковий запас, розвивати спостережливість; культуру усного й писемного мовлення.

Хід уроку:

1. Запишіть сьогоднішню дату (двадцять третє вересня, класна робота, тема уроку).

Питання, що постають сьогодні перед нами на уроці:

1. На які групи за вживанням поділяється лексика? Чим вони різняються?
2. Які слова входять до складу активної лексики?
3. Хто носії активної лексики?
4. Які слова входять до складу пасивної лексики?
5. Чому частина лексики виявилася пасивною?
6. Навіщо потрібно знати застарілі слова?

Шукаємо відповіді на запитання.

2. Вивчення нового матеріалу

Спробуймо дати відповіді на поставлені вище запитання.

Розгляньте схему або перейдіть за посиланням та прослухайте теоретичний матеріал:

https://youtu.be/7XDxVUYM6_Y

Лексика української мови за вживанням

АКТИВНА — слова повсякденного вжитку, якими мовці користуються в особистому й суспільному житті (загальновживані слова): книжка, ліс, вода, родина, світлий, тут, радіти, голосно, бентежити.

ПАСИВНА — слова, що вийшли з ужитку (застарілі) й нові, які ще не стали звичними для багатьох мовців (неологізми).

Історизми — слова, що вийшли з ужитку водночас із поняттями, які називали: повіт, боярин, призьба.

Архаїзми — слова, на заміну яким у мові виникли нові, сучасніші: уста (губи), ректи (говорити).

Неологізми — нові слова, загальнономовні й авторські: смартфон, фейк; сонцебризно (П.Тичина).

Вправа 94 (усно). Прочитайте речення. Назвіть із них слова, що відносяться до пасивної лексики (архаїзми, історизми).

1. Як та хмара, гайдамаки Умань обступили. 2. Несуть пани осаули козацькую зброю: литий панцир порубаний, шаблю золотую. 3. ...У нас, бувало, у козаки охочі йшли, а в пікінери вербували. 4. У нашої старої пані малії паничі були. 5. ...Спекла і принесла опріснок братові. 6. Отак царевичі живуть, пустуючи, на світі. 7. Біжать і отроки, й старі бояри із Литви князя зустрічать. 8. Сиділи лірники та грали по шелягу за танець (З творів Т. Шевченка).

Перевіримо себе!

Гайдамаки, осаули, зброю, панцир, пікінери, опріснок, отроки, бояри, лірники, шелягу.

Словникова робота. Прочитайте та ознайомтесь зі значенням слів.

BCIM pptx

Словникова робота

ГАЙДАМАКА, -и, чол., іст. — учасник народно-визвольної боротьби XVIII ст. на Правобережній Україні проти польсько-шляхетського гніту.

ОСАВУЛ, -а, чол., іст. — офіцерський чин у козачих військах.

ПАНЦИР, заст. ПАНЦЕР, -а, чол. — частина старовинного, звичайно металевого, бойового спорядження, яке захищало тулуб воїна від ударів холодної зброї.

BCIM pptx

Словникова робота

ПІКІНЕР, -а, чол. — поселенець, звичайно військовий, що за наказом царського уряду жив в Україні і брав участь в обороні Новоросійської губернії від нападу кримських татар і турків.

ОПРІСНОК, -а, чол., заст. — корж, спечений із прісного тіста.

ОТРОК, -а, чол. заст. — хлопець-підліток.

BCIM pptx

Словникова робота

БОЯРИН, -а, чол. іст. — у Київській Русі великий землевласник, що належав до князівського двору і входив до складу військової дружини князя.

ЛІРНИК, -а, чол. заст. — народний співець і музикант, який супроводжував спів грою на музичному інструменті — колісній лірі.

ШЕЛЯГ, -а, чол. — старовинна найдрібніша польська монета.

3. Закріплення вивченого

Вправа 101 (письмово). Прочитайте слова. Згрупуйте й запишіть їх окремо. Значення незрозумілих слів з'ясуйте за словником.

Плоскінь, полуниця, гай, бодня, борті, узбіччя, хештег, булінг, кава, жлукто, автівка, ліжко, лайк, горіх, кадуб, родина, куманець, снуд, мисник, вай-фай, полоззя, полумисок, гаманець, прискринок, вибори, візажист, сволок, новини, безпека, дайджест, цебер, драйв.

Перевіримо себе!

Плоскінь, бодня, борті, жлукто, кадуб, куманець, снуд, мисник, полоззя, полумисок, прискринок, сволок, цебер.

Полуниця, гай, узбіччя, кава, автівка, ліжко, горіх, родина, гаманець, вибори, новини, безпека.

Хештег, булінг, лайк, вай-фай, візажист, дайджест, драйв.

4. Домашнє завдання.

Параграф 14: вивчити правила.

Запишіть у зошит по 5 слів активної та пасивної лексики.

Виконані роботи надсилати на платформу Human, або на електронну адресу miladka2591@gmail.com